

– *Rappen als probleemoplossende sanctie* –

WERKEN MET NON-CONTRACTEN

Volgens de Onderwijsinspectie neemt het aantal leerlingen dat wordt geschorst toe en is geweld de voornaamste oorzaak van verwijdering. Met non-contracten kunnen scholen voorkomen dat leerlingen steeds weer in dezelfde fout vervallen en het aantal schorsingen drastisch terugdringen.

Het achterliggende idee voor non-contracten is afkomstig uit de psychiatrie, waarin succesvolle ervaringen zijn opgedaan met het terugdringen van agressie met behulp van non-contracten en probleemoplossende sancties. Aanvankelijk werden vooral non-agressiecontracten afgesloten, maar later bleek dat ook andere vormen van destructief gedrag (zoals weglopen, spijbelen, alcohol- en drugsgebruik, suïcidaal gedrag) goed met non-contracten waren te voorkomen. “Werken met non-contracten is een methode die van grote pedagogische waarde is omdat leerlingen leren denken in rechten en plichten en meer verantwoordelijkheid leren dragen voor eigen gedrag”, vindt Jan Ruigrok die als trainer/adviseur van KPC Groep het afgelopen jaar een aantal scholen heeft ondersteund met deze methodiek.

“Ik merk heus wel dat de halve klas niks meer met me te maken wil hebben. En natuurlijk ik baal ervan dat ik dit jaar al twee keer drie dagen ben geschorst en steeds zinloos strafwerk zit te maken.”

Onvervulde behoeften

Als je mensen vraagt waarom ze een eind willen maken aan ongewenst gedrag, zullen ze in eerste instantie vrijwel altijd op de proppen komen met wat ze niet willen. Jan Ruigrok: “Aan ongewenst gedrag ligt bijna altijd een onvervulde behoefte ten grondslag. Wanneer je die samen met de contractant hebt opgespoord, kun je op zoek gaan naar een manier waarop deze op een voor iedereen acceptabele manier vervuld kan worden.” Ook achter het gedrag van agressieve leerlingen zit een onvervulde behoefte. Alle aandacht richten op het stoppen van agressief gedrag levert daarom alleen schijnsuccessen op. “Onderdrukking van agressief gedrag dat voorbijgaat aan de achterliggende behoefte, kan uiteindelijk leiden tot depressie en gedrag waarmee de leerling zichzelf geweld aandoet.”

Ontspannen

Wie met agressieve leerlingen zoekt naar de onvervulde behoefte achter hun gedrag zet alleen al daardoor een grote stap in de goede richting. Ze zijn gewend dat er alleen maar wordt gekeken naar wat er niet goed gaat; nu is er iemand die met hen praat over wat ze willen! Ruigrok: “De erkenning die daarin zit is een gedeeltelijke vervulling van de behoefte. Dat is niet alleen groeibevorderend voor de leerling, maar ook uitermate prettig voor de begeleider. Begeleiders die met leerlingen non-contracten afsluiten zie je intensief, maar vaak ook lachend en ontspannen met een leerling aan het werk. Zij zijn niet normatief en bestraffend bezig, maar zoeken met de leerling naar een oplossing voor het probleem dat zij samen hebben en waarbij de leerling haarfijn aanvoelt dat van hem het meeste werk wordt verwacht.”

Probleemoplossende sancties

Kenmerkend voor het werken met non-contracten zijn de probleemoplossende sancties die uitgevoerd moeten worden door degene die het contract verbreekt. “Leerlingen zijn niet op school gekomen om gestraft te worden maar om iets te leren.

Leerling, docent en klasgenoten zijn van de aard van de sanctie op de hoogte. Bij een contractbreuk ontstaat dus geen discussie meer wie wat gaat doen om de schade te herstellen. Die discussie is al gevoerd in de vorm van een overleg toen het contract werd afgesloten; dus voordat er sprake is van een crisissituatie.”

Een contract zonder sanctie is meer een toezegging, een belofte of een gentlemen's agreement. “Immers, als een van de partijen zijn afspraak niet nakomt dan blijft er voor de ander niets anders over dan kwaad te worden. Dat motiveert de ander nog minder om de afspraak alsnog na te komen omdat de relatie verstoord raakt. Met het regelen van een probleemoplossende sanctie kunnen leerlingen na het overtreden van een contract hun plek in de gemeenschap weer innemen. Leerlingen die na het overtreden van hun non-contract weigeren hun van tevoren overeengekomen sanctie te regelen, plaatsen zichzelf buiten de gemeenschap. Zij besluiten daar dan ook zelf toe en hebben de gelegenheid ieder moment terug te keren als zij bereid zijn alsnog hun sanctie te regelen.”

Meerdere doelen

Sancties in non-contracten dienen meerdere doelen die in elkaars verlengde liggen. Allereerst: de leerling moet de schade die hij heeft aangericht herstellen, Dit sluit aan bij de ideeën van het herstelrecht: iemand heeft door zijn gedrag anderen schade berokkent en krijgt nu de kans die te herstellen. Jan Ruigrok: “Hiermee zorg je ervoor dat iemand volwaardig lid kan blijven van de groep en niet naar de marge ervan wordt verbannen om als desperado zijn schooltijd uit te zitten. Eventuele schuld die de dader voelt en van waaruit hij nog meer ellende kan aanrichten, wordt omgezet in constructieve actie.” Vervolgens moet de leerling actie ondernemen in iets waarin hij goed is en waar de groepsleden van kunnen genieten. Dit draagt ertoe bij dat de leerling waardering kan oogsten met het gevolg dat deze zich inspannen de desperado binnen de groep te houden. “Je kunt een leerling voor straf een schoolplein laten vegen; je kunt hem ook als sanctie opdragen een rap te schrijven om die op de schoolavond ten uitvoer te brengen.”

Formele en informele non-contracten

Een goed non-contract moet voldoen aan SMART-criteria. De contractant en zijn omgeving moeten precies weten waarover het gaat, wat er uitgevoerd moet worden en wanneer het afgerond is. Non-contracten kunnen wel op veel verschillende manieren worden afgesloten. Jan Ruigrok: “Er zijn informele en formele contracten. Voorbeeld van een zeer informeel contract: ‘Wie naar het toilet wil, steekt zijn vinger op en krijgt toestemming’. Hoe ongewenster en lastiger het gedrag, hoe formeler het contract. Soms volstaat een knipoog, maar op andere momenten moet je uitgebreide contractbesprekingen voeren met klasgenoten, ouders en docenten.”

Beperkingen en randvoorwaarden

Het werken met non-contracten betekent voor veel docenten een omslag in het denken, denkt Jan Ruigrok. “De meeste docenten hebben ongewenst gedrag immers jarenlang benaderd vanuit een repressief, disciplinerend standpunt: het gedrag van de leerling is een probleem en dat moet aangepakt worden. De leerling werd voor het blok gezet: aanpassen of wegwezen. De nieuwe aanpak is een dan ook een verbindende, motiverende: de leerling met probleemgedrag is voor zichzelf en voor zijn omgeving een probleem en we gaan dat aanpakken door hem te steunen en ervoor te zorgen dat de klasgenoten het fijn vinden dat hij deel uitmaakt van de groep. We dragen daar gezamenlijk verantwoordelijkheid voor.”

Het structureel werken met non-contracten op scholen is alleen mogelijk wanneer de schoolleiding daarvoor de nodige faciliteiten (tijd, geld) verleent. Belangrijkste

voorwaarde voor het slagen van het werken met non-contracten is het positieve beeld dat leraren en begeleiders hebben van zichzelf en van hun leerlingen. “En geloof me: niets is zo aanstekelijk als dat”, is Ruigrok’s stellige overtuiging.

Voor meer informatie over herstelrecht en non-contracten:

j.ruigrok@kpcgroep.nl